

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА**

Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії України і методики викладання історії

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Історія українського війська в шкільних курсах історії»

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)
Освітня програма «Середня освіта (Історія)»
Спеціальність 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями)
Предметна спеціальність 014.03 Середня освіта (Історія)
Галузь знань 01 Освіта / Педагогіка

Затверджено на засіданні
кафедри історії України і
методики викладання історії
протокол № 1 від 29 серпня
2025 р.

м. Івано-Франківськ – 2025

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	<i>«Історія українського війська в шкільних курсах історії»</i>
Викладач (-і)	Міщук Андрій Іванович
Контактний телефон викладача	(0342)59-60-06
Е-mail викладача	andrii.mishchuk@pnu.edu.ua
Формат дисципліни	Очний
Обсяг дисципліни	3 кредити ЄКТС, 90 год.
Посилання на сайт дистанційного навчання	https://d-learn.pro/
Консультації	Середа, 15.00-17.00
2. Анотація до навчальної дисципліни	
<p>Спецкурс «Історія українського війська в шкільних курсах історії» займає важливе місце у професійній підготовці вчителя історії на ОП Середня освіта (Історія). Оскільки безпосередньо доповнює військовий аспект загального курсу історії України, є важливою складовою частиною загального курсу вітчизняної історії не тільки у вузі, але і в загальноосвітніх школах (6-11 класи). За загально прийнятою схемою подібних дисциплін у світовій практиці, спецкурс детально висвітлює історію війська та історію військового мистецтва. На цій основі сформувані у майбутніх бакалаврів спеціальності відчуття причетності до героїчної історії українського народу, розвинути у них патріотичні, державницькі та морально-етичні переконання. Навчальна дисципліна «Історія українського війська в шкільних курсах історії» є дисципліною вільного вибору студента, яка викладається в п'ятому семестрі на третьому курсу в обсязі 3 кредитів (за Європейською Кредитно-Трансферною Системою ECTS). Вона покликана забезпечити ґрунтовні знання з історії України та методики її викладання. Особлива увага при вивченні курсу приділяється формуванню аналітичних навичок, вмінню доцільно використовувати отриманні знання для вирішення теоретичних та прикладних проблем.</p>	
3. Мета та цілі навчальної дисципліни	
<p>Мета викладання дисципліни — засвоєння і поглиблення теоретичних та практичних знань, умінь і навичок студентів на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти за галуззю знань 01 Освіта/Педагогіка, предметною спеціальністю 014.03 Середня освіта (Історія) з спецкурсу «Історія українського війська в шкільних курсах історії» через опанування і застосування ключових теоретико-методологічних засад і методів вивчення та інтерпретації історичного минулого України; формування інтегральних, загальних, фахових компетентностей, достатніх для ефективного розв'язування стандартних і нестандартних задач у професійній педагогічній діяльності в навчальних закладах середньої освіти, що характеризується комплексністю та невизначеністю умов.</p> <p>Цілі спецкурсу полягає у наданні студентам додаткових спеціальних знань з історії</p>	

українського війська і зброї, найважливіших битв, вмінні пов'язати їх з політичним, економічним і національно-культурним розвитком України від найдавніших часів до сьогодення. Навчити використовувати в професійній і соціальній діяльності отриманні знання; виробити в студентів навички самостійних оцінок і власних суджень щодо розглянутих історичних проблем. Одним з головних завдань курсу є формування в молодого покоління суспільної свідомості, культури, моралі, самостійного творчого мислення, вироблення патріотичної орієнтації, прагнення до самореалізації.

4. Програмні компетентності та результати навчання

Програмні компетентності:

ЗК 1. Здатність письмово й усно спілкуватися (комунікувати) українською – державною мовою; здатність реагувати мовними засобами на повний спектр соціальних і культурних явищ – у навчанні і на практиці.

ЗК 5. Здатність ефективно формувати комунікаційну стратегію в загальноосвітньому процесі, працювати в команді з дотриманням етичних норм і цінностей сучасного мультикультурного суспільства, діяти громадсько і соціально відповідально та з почуттям поваги до оточуючих.

ФК 1. Наявність системи знань із вітчизняної і всесвітньої історії, необхідної для роботи в навчальних закладах загальної середньої освіти.

ФК 5. Здатність володіти системою знань із методики викладання історії і правознавства, знати зміст навчальних програм та підручників, засоби, методи та основні прийоми навчання, способи перевірки знань та умінь учнів та критерії оцінювання їхніх навчальних досягнень, форми позакласної та позашкільної роботи та ін.

ФК 6. Здатність усвідомлювати та інтерпретувати вивчене, аналізувати і систематизувати, порівнювати і формувати й науково аргументувати власну позицію, брати активну участь у дискусіях.

ФК 8. Здатність визначати мету та завдання шкільних курсів історії і правознавства, аналізувати навчальну програму та навчально-методичну літературу, складати плани-конспекти уроків, визначати тип та форму уроку, враховувати пізнавальні можливості учнів та ін.

ФК 12. Здатність оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції в Україні та світі, аналізувати та оцінювати проблеми у сфері освіти, визначати сприятливі умови для її прискореного інноваційного розвитку, що дозволить в умовах неповної (недостатньої) інформації інтегрувати знання для розв'язання суспільно важливих та особистих проблем.

ФК 17. Здатність формувати історичну свідомість, національну пам'ять, проводити громадянсько-патріотичне виховання серед молоді, ефективно реалізовувати громадянські права та обов'язки з метою розвитку демократичного громадянського суспільства, виховувати правову свідомість та культуру в учасників освітнього процесу.

Результати навчання:

ПРН 7. Знати і застосовувати ефективні види та методи контролю знань, умінь і навичок учнів в освітньому процесі.

ПРН 8. Вміти аналізувати, синтезувати, порівнювати історичну інформацію, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.

ПРН 19. Здатність діяти на основі сформованих ціннісних орієнтирів; з повагою і розумінням ставитися до інших світоглядних позицій, усвідомлювати рівні можливості кожного члена суспільства та педагогічного й учнівського колективів, враховувати гендерний підхід, формувати історичну і політичну культуру, національну пам'ять, проводити громадянсько-патріотичне виховання.

5. Організація навчання			
Обсяг навчальної дисципліни			
Вид заняття	Загальна кількість годин		
лекції	12 / заочна 4		
семінарські заняття / практичні / лабораторні	18 / 6		
самостійна робота	60 / 80		
Ознаки навчальної дисципліни			
Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний /вибірковий
V	014 Середня освіта (Історія)	III	Вибірковий
Тематика навчальної дисципліни			
Тема	кількість год.		
	лекції	заняття	сам. роб.
Тема 1. Військове мистецтво давніх цивілізацій на території України	2/0	0/0	5/8
Тема 2. Військо і військове мистецтво середньовічної України.	4/2	0/0	5/8
Тема 3. Проблема генези та еволюції українського козацтва в шкільному курсі історії	0/0	2/0	5/6
Тема 4. Запорозькі Січі: особливості створення і функціонування.	0/0	2/2	5/6
Тема 5. Військова організація та воєнне мистецтво українського козацтва	0/0	4/0	5/6
Тема 6. Українські військові формування в бездержавні часи	2/0	0/0	5/6
Тема 7. Українці у військових формуваннях часів Першої світової війни та в період Української революції 1917—1921 рр.	0/0	4/2	5/8
Тема 8. Українські військові формування 20-30- х рр. XX ст.	0/0	2/0	5/6
Тема 9. Українська повстанська армія	0/0	2/2	5/6
Тема 10. Українці в іноземних військових формування під час Другої світової війни	0/0	2/0	5/8
Тема 11.Збройні Сили України в роки незалежності	2/0	0/0	2/6
Тема 12 Сили оборони України у протистоянні російській	2/2	0/0	8/6

агресії.				
		ЗАГ.:	12	18
				60/80
6. Система оцінювання навчальної дисципліни				
Загальна система оцінювання навчальної дисципліни	Шкала оцінювання			
	Оцінка в балах	Оцінка за іспит	Оцінка в національній шкалі	Оцінка за шкалою ECTS
	90-100	відмінно	5	A
	80-89	добре	4	B
	70-79			C
	60-69	задовільно	3	D
	50-59			E
	26-49	незадовільно (з можливістю повторного складання)		
1-25	незадовільно			
<p>Структура розподілу балів у ході аудиторно-самостійної роботи студентів: 25 балів – (поточна робота) усні та письмові відповіді на семінарських заняттях. Підсумковий бал за семінарські заняття визначається на основі вирахування середнього арифметичного із всіх усних оцінок; 5 балів – контроль самостійної роботи 20 балів – індивідуальна (самостійна) робота студентів 10 б. – презентація у форматі PowerPoint на визначену тему; 10 б. – написання і оформлення конспекту уроку. 50 балів – Модульна контрольна робота (письмові (тестові) завдання з курсу на останньому занятті).</p>				
Вимоги до письмових робіт	<p>Написання письмової контрольної роботи є обов'язковим для виставлення підсумкової оцінки. У випадку, якщо студент не написав контрольну роботу, він вважається таким, що не виконав усіх видів робіт, що передбачаються з даної дисципліни.</p> <p style="text-align: center;">Контрольна робота включає:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 2 теоретичні завдання (оцінюються по 100 балів кожне); • 10 тестових питань (по 100 балу за кожне питання). <p>Структура оцінювання відповідей на розгорнуті запитання:</p> <p>25-1– відповідь складається із 1–2 речень, містить узагальнюючу інформацію про історичний період або одиничні конкретні факти.</p> <p>49-26 – відповідь не структурована, вступ і висновок відсутні; здобувач демонструє знання окремих історичних фактів, дат, подій, процесів, постатей або допускає значні помилки; не володіє історичною хронологією, історичною географією, термінами і поняттями; узагальнення відсутні.</p> <p>69-50 – відповідь структурована в рамках основної частини, не містить яскраво вираженого вступу чи висновку; здобувач розкриває історичний процес в рамках питання із значними пробілами та розривами; демонструє знання найбільш важливих історичних фактів, дат, подій, процесів, постатей, допускає значні помилки; на задовільному рівні володіє історичною хронологією, історичною географією, термінами і поняттями; у відповіді практично відсутні узагальнення або вони дуже фрагментарні.</p> <p>89-70 – відповідь структурована, містить або вступ або висновок; студент розкриває історичний процес в рамках конкретного питання із певними</p>			

	<p>пробілами та розривами; демонструє знання значної кількості історичних фактів, дат, подій, процесів, постатей, проте допускає окремі помилки; володіє історичною хронологією, історичною географією, термінами і поняттями; робить фрагментарні узагальнення, усвідомлює роль і значення конкретних подій.</p> <p>100-90– відповідь детально структурована, містить вступ, основну частину та висновок; студент повноцінно розкриває історичний процес в рамках конкретного питання; демонструє знання значної кількості конкретних історичних фактів, дат, подій, процесів, постатей; на високому рівні володіє історичною хронологією, історичною географією, термінами і поняттями; водночас робить узагальнення та висновки з питання, розуміє ширший контекст конкретних подій, усвідомлює їх роль і значення, демонструє володіння науковою літературою з теми.</p> <p>Вимоги до презентації по індивідуальній (самостійній) роботі: мінімальний обсяг – 20 слайдів; візуалізований характер, гармонійне поєднання зображень та тексту, наявність самостійно підготовлених схем і таблиць; всі елементи презентації мають бути підготовлені студентом самостійно, із дотриманням вимог академічної доброчесності. Індивідуальний проект – це письмовий виклад ідей опрацьованої літератури з теми, є результатом наукового дослідження, що написаний на основі критичного аналізу літератури, матеріалів інтернету та інших джерел, яке опрацьовує студент (ка).</p>
Семінарські заняття	<p>Відвідування та активна участь студентів у роботі семінарських занять також є обов'язковою умовою успішного складання курсу. Пропонуються наступні форми роботи на семінарських заняттях: виступ, озонування, рецензія, участь у дискусії. При цьому враховуватимуться лише логічно обґрунтовані виступи, альтернативна теза чи спростування поданої, а не фактична підтримка тези виступаючого, змістовне рецензування та коментар чи доповнення, що дійсно сприятиме розгляду проблеми.</p> <p>Виступи на семінарських заняттях оцінюються як з теоретичної, так і з практичної підготовки відповідно до стобальної шкали за такими критеріями:</p> <p>«відмінно» (100-90) – здобувач освіти міцно засвоїв теоретичний матеріал, глибоко і всебічно знає зміст навчальної дисципліни, основні положення наукових першоджерел та рекомендованої літератури, логічно мислить і будує відповідь, вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу, висловлює своє ставлення до тих чи інших проблем, демонструє високий рівень засвоєння практичних навичок;</p> <p>«добре» (89-70)– здобувач освіти добре засвоїв теоретичний матеріал, володіє основними аспектами з першоджерел та рекомендованої літератури, аргументовано викладає його; має практичні навички, висловлює свої міркування з приводу тих чи інших проблем, але припускається певних неточностей і похибок у логіці викладу теоретичного змісту або при аналізі практичного матеріалу;</p> <p>«задовільно» (69-50)– здобувач освіти в основному опанував теоретичними знаннями навчальної дисципліни, орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, але непереконливо відповідає, плутає поняття, додаткові питання викликають невпевненість або відсутність стабільних знань; відповідаючи на запитання практичного характеру, виявляє неточності у знаннях, не вміє оцінювати факти та явища, пов'язувати їх із майбутньою діяльністю;</p> <p>«незадовільно» (49-1)– здобувач освіти не опанував навчальний матеріал дисципліни, не знає наукових фактів, визначень, майже не орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, відсутні наукове мислення, практичні навички не сформовані.</p>

Умови допуску до підсумкового контролю	Студент допускається до підсумкового контролю за умови відпрацювання усіх пропущених занять і негативних оцінок; виконання усіх передбачених форм роботи. Для отримання підсумкової оцінки протягом семестру студент зобов'язаний отримати як мінімум 26 б.
Підсумковий контроль	<p>Підсумковий контроль рівня знань та успішності студентів передбачає виставлення підсумкової залікової оцінки. При поточному контролі оцінюються: систематичність роботи на практичних заняттях, рівень знань, продемонстрований у відповідях і виступах, активність при обговоренні питань, самостійне опрацювання тем, виконання індивідуальних завдань, контрольних (тестових) робіт.</p> <p>Підсумкова оцінка виставляється студенту в кінці семестру за результатами роботи на практичних заняттях, обговорення дискусійних питань, виконаних індивідуальних проектів та контрольних (тестових) завдань.</p> <p>Отримані «незадовільні» оцінки відпрацьовуються в обов'язковому порядку, але враховуються при додаванні оцінок і входять у загальну кількість отриманих оцінок.</p>

7. Політика навчальної дисципліни

Політика курсу полягає у послідовності набуття знань, умінь і навичок у ході лекцій, семінарських занять і самостійної роботи. Відвідування лекцій для студентів є обов'язковим. Політика курсу передбачає Perezдачу усіх невиконаних завдань в силу серйозних запізньєнь на заняття або пропущених пар без поважних причин. За умови відсутності студента (-ки) на лекції чи семінарського заняття, отримання негативної оцінки на семінарських заняттях або ж невчасного виконання індивідуальної роботи визначений день для відпрацювання пропущених аудиторних занять, негативних оцінок та подачі індивідуальних робіт – середа, 15.00 год. – 17.00 год. У випадку запозичених робіт, випадків плагіату, виявів академічної недоброчесності (списування), недобропорядної поведінки в аудиторії викладач пропонує студентові (-ці) повторно виконати необхідний вид роботи.

Академічна доброчесність. Дотримання академічної доброчесності засновується на ряді положень та принципів академічної доброчесності, що регламентують діяльність здобувачів вищої освіти та викладачів університету. Ознайомитися з даними положеннями та документами можна за посиланням: <https://is.gd/tB2zi9>.

Ліквідація академічної заборгованості, перескладання змістових модулів та оскарження результатів оцінювання проводиться згідно порядку прописаного в «Порядок організації та проведення оцінювання успішності студентів Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника» <https://is.gd/EtCjNG>

Завдання, які студент виконав пізніше зазначених кінцевих термінів не приймаються і повинні бути відпрацьовані індивідуально. Винятком із цього правила є наявність поважної причини з її документальним підтвердженням.

По завершенні вивчення курсу здобувачі вищої освіти мають можливість пройти опитування у системі Центру дистанційного навчання та моніторингу освітньої діяльності <https://d-learn.pnu.edu.ua/> щодо удосконалення якості навчання. Анкета носить анонімний характер і включає 10 запитань, відповіді на них будуть використовуватися лише в узагальненому вигляді.

Заповнення анкет є важливою складовою навчальної активності студентів, що дозволить оцінити дієвість застосованих методів викладання та врахувати їх пропозиції стосовно покращення змісту навчальної дисципліни.

Неформальна освіта. Можливість зарахування результатів неформальної освіти регламентується «Положенням про визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної освіти в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника» (схвалено вченою радою 01.11.2022, протокол № 09, введено в дію наказом

ректора 24.11.2022, № 672) <https://surl.li/zaoyhg>. Рекомендовані платформи: Coursera, EdX, Prometheus.

8. Рекомендована література

1. Вацеба О. Нарис з історії українського руху в Західній Україні / О. Вацеба. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1997. 232 с.
2. Апанович О.М. Збройні Сили України першої половини XVII ст. / О.М. Апанович. Дніпропетровськ: Січ 2004. 229 с.
3. Біла книга - 2014. Збройні Сили України. К.: Міністерство оборони України, 2015. 85 с.
4. Боляновський А. Українські військові формування в Збройних силах Німеччини (1939-1945) / А. Боляновський. Львів: ЛНУ ім. І. Франка; Інститут українських студій Альбертського університету, 2003. 686 с.
5. Брехуненко В. «Дивна то і не сказана мужність..». Козаки у Хотинській війні 1621 р. / В. Брехуненко. Київ: Темпора, 2013. 120 с.
6. Брехуненко В. Програна битва виграної війни. Битва під Берестечком 1651 р. / В. Брехуненко. - Київ: Темпора, 2013. 116 с.
7. Буркут, І. Військові традиції і сучасність. Чернівці: Мол. буковинець, 1998. 159 с.
8. Військо скіфів. VII-IV ст. до Р.Х. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ucrainarma.org/antichnist/vijsko-skifiv-7-4-st.html> [О.М., Нагайко Т.Ю.]. Переяслав-Хмельницький, 2010. С 52–53
9. Військова справа племен епохи бронзи в Україні [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ucrainarma.org/antichnist/vijskova-sprava-plemen-epochy-bronzy.html>
10. Воєнна доктрина України [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/555/2015>
11. Гунчак Т. У мундирах ворога / Т. Гунчак. Броди: Просвіта, 2005. 192 с.
12. Дем'янюк О. Військовопідготовча діяльність українських молодіжних організацій Галичини напередодні та в роки Першої світової війни / О. Дем'янюк. Львів: Нац. ун-т „Львівська політехніка”, 2004. 20 с.
13. Дятлов В. Гетьман Мазепа і події Північної війни в Україні (1708 – 1709) на сторінках газети "Віннерішес діаріум" / В. Дятлов // Сіверянський літопис. 2018. № 1-2. С. 163-174.
14. Задунайський В. В. Структура вищого управління військ Української Народної Республіки за часів Центральної Ради (квітень 1918 р.) і Директорії (лютий 1919 р.): спільне і відмінне / В. В. Задунайський // Військово-науковий вісник. 2017. Вип. 27. С. 176-189.
15. Закон України «Про Збройні Сили України» [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1934-12>
16. Закон України «Про Національну гвардію України» [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/876-18>
17. Закон України «Про оборону України» [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1932-12>
18. Історія українського війська : / Гол. ред. В. Павлов - Харків: «Книжковий Клуб « Клуб сімейного дозвілля», 2016. 412 с.
19. Історія українського війська: підручник / П.П. Ткачук, С.В. Сидоров, А.І. Харук «та ін.» Львів: НАСВ, 2017. 407 с.
20. Історія українського козацтва: нариси у 2т. / В.А. Брехуненко, Л.В. Войтович, О.Б. Головка та ін. - Київ: ВД «Києво-Могилянська академія», 2006. 839 с.
21. Каляев А. Збройні сили України у миротворчих операціях ООН і ОБСЄ / А. Каляев // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Історичні науки. 2009. Вип. 14. С. 396-408.
22. Капелюшний В. "Українська революція 1917–1921 років" у шкільних підручниках та навчальній літературі з історії України: історіографічні та загально-педагогічні аспекти /

- В. Капелюшний // Етнічна історія народів Європи. 2017. Вип. 51. С. 65–70.
23. Кіммерійці та їх військова організація [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ucrainarma.org/materiali/kimmeriyaci.html>
 24. Клочко В.І. Озброєння та військова справа давнього населення України (5000-900 рр. до Р.Х.) / В.І. Клочко. Київ: АртЕк, 2006. 337 с.
 25. Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні / В. Косик. Париж; Нью-Йорк; Львів, 1993. 659 с.
 26. Котляр М.Ф. Данило Галицький. Біографічний нарис / М.Ф. Котляр. Київ: Видавничий дім „Альтернативи“, 2002. 328 с.
 27. Котляр М.Ф. Нариси воєнного мистецтва Давньої Русі / М.Ф. Котляр. Київ: Наш час, 2010. 280 с.
 28. Котляр М.Ф. Полководці Давньої Русі / М.Ф. Котляр. Київ: Україна, 1991. 151 с.
 29. Крип'якевич І. Історія українського війська / І. Крип'якевич, Б. Гнатевич, З. Стефанів та ін. Львів: Світ, 1992. 712 с.
 30. Крип'якевич І. Історія українського війська / І. Крип'якевич, Б. Гнатевич, З. Стефанів. Упоряд. Б. Якимович. Львів: Світ, 1992. 712 с.
 31. Крип'якевич І. П. Галицько-Волинське князівство / І.П. Крип'якевич. - Київ: Наукова думка, 1984. - 176 с.
 32. Леник В. Українська організована молодь (Молодечі організації від початків до 1914 р) / В. Леник. Мюнхен-Львів, 1994. 181 с.
 33. Лисенко О.Є. Звитяга і жертвність: Українці на фронтах Другої світової війни / О. Є. Лисенко, І. Т. Муковський. Київ: Вид. агентство „Книга пам'яті України“, 1997. 567 с.
 34. Литвин М. Історія галицького стрілецтва / М. Литвин, К. Науменко. Львів: Каменярь, 1990. 200 с.
 35. Мельничук І. Діяльність гетьмана П. Сагайдачного з формування української військово-політичної еліти / І. Мельничук // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Історія. 2014. Вип. 1(3). С. 8–12.
 36. Мицик Ю.А. Як козаки воювали: іст. Розповіді про запорозьке козацтво / Ю.А. Мицик, С.М. Плохій, І.С. Стороженко.. Дніпропетровськ: Промінь, 1991. 301 с.
 37. Найдавніші воїни на території України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ucrainarma.org/antichnist/najdavnishii-vojiny.html>
 38. Ольговський С. Володарі степу. Військова справа й озброєння скіфів VII ст. до н.е. - III ст. н.е. / С. Ольговський. Київ: Наш час, 2010. 128 с.
 39. Поле битви - Україна. Від «володарів степу» до «кіборгів». Воєнна історія України від давнини до до сьогодні / Упоряд. К. Галушко -Харків « Книжковий Клуб « Клуб сімейного дозвілля», 2016. 352 с.
 40. Сергійчук В. Армія Богдана Хмельницького / В. Сергійчук Київ, 1996. 254 с.
 41. Синиця Є. Перунові діти. Військова справа слов'ян на початку середньовіччя / Є. Синиця. Київ: Темпора, 2012. 276 с.
 42. Слюсаренко А.Г. Україна в роки Другої світової війни: навч. посіб. для студ. гуманіт. спец. вищ. навч. закл. / А.Г. Слюсаренко, І.К. Патриляк, М.А. Боровик. - Київ: Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Історичний факультет. Кафедра новітньої історії України. К., 2009. 447с.
 43. Сокирко О. Конотопська битва 1659 р.: Триумф у часи руїни / О. Сокирко - Київ: Темпора, 2006. 72 с.
 44. Сокирко О. Лицарі другого сорту. Наймане військо Лівобережної Гетьманщини 1669-1726 рр. / О. Сокирко Київ: Темпора, 2008. 80 с.
 45. Сокирко О. Полтавська битва 27 червня 1709 р.: Український Рубікон (Частина I) / О. Сокирко Київ: Темпора, 2008. 80 с.
 46. Сокирко О. Полтавська битва 27 червня 1709 р.: Український Рубікон (Частина II) / О. Сокирко Київ: Темпора, 2008. 104 с.

47. Трофимович В. Українські військові формування у німецьких мундирах 1939-1942 рр. / В. Трофимович. Львів: ДУЛП, 1994
48. Трофим'як Б. Гімнастично-спортивні організації у національно- визвольному русі Галичини (друга пол. ХІХ ст. - перша пол. ХХ ст.) / Б. Трофим'як. Тернопіль: Вид-во ТАНГ „Економічна думка”, 2001. 696 с.
49. Харченко О. Глибока модернізація та переозброєння авіації Збройних Сил України – вимога часу / О. В. Харченко, С. В. Пащенко // Наука і оборона. 2015. № 1. С. 40-47.
50. Черкас Б. Степовий щит Литви: Українське військо Гедиміновичів (ХІV- ХVІ ст.) / Б. Черкас. - К.: Темпора, 2011.- 144 с.
51. Яворницький Д.І. Історія запорозьких козаків у 3-х т. /Д.І. Яворницький Київ: наукова думка, 1990-1992.
52. Якимович Б. Збройні сили України: нарис історії / Б. Якимович. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України; Просвіта, 1996. 359 с.

Викладач

Міщук А. І.